

SISTEMUL POLITIC ȘI SOCIETATEA CIVILĂ: DEFINIȚII, REALITĂȚI ȘI TENDINȚE

Alexandru ARSENI, *doctor în drept,*
Universitatea de Stat din Moldova,
Ion RUSANDU, *doctor în filosofie,*
Institutul Integrare Europeană și Științe Politice al AȘM

Summary

The paper analyzes the political system that is the result of consequences in the political activity of citizens and it is embodied in various institutions that are endowed either only with purely political activities (political parties and social movements), or with static and political activities (Parliament, Head of State, Government and the State itself, „institution and institutions”).

Simultaneously in the paper is analyzes the problems and constraints for the development the political system and civil society in the contemporary Republic of Moldova and the perspectives of solving these problems.

ctualizarea interesului față de cercetarea problemelor legate de constituirea și funcționarea sistemului politic și societății civile în Republica Moldova se datorează cauzelor profunde care determină dezvoltarea democrației și a factorilor care au un impact benefic sau negativ asupra cursului de modernizare a țării în conformitate cu cerințele zilei. Imperativ se impune identificarea instituțiilor politice ca elemente constitutive ale sistemului politic, locul și rolul lor în sistem și totodată în raport cu societatea civilă.

„Multidimensionalitatea reformelor în perioada de tranziție indică la oportunitatea efectuării cercetărilor științifice, care ar fundamenta necesitatea schimbărilor în activitatea instituțiilor politice, ar analiza eficacitatea transformărilor produse și în această bază ar elabora recomandări privind evoluția de mai departe a autorităților statale” [24].

Fragilitatea democrației și a sistemului politic în devenire a fost supusă unor noi încercări/ presiuni în urma evenimentelor din februarie–mai 2013, legate de declarația Președintelui Partidului Liberal Democrat Vlad Filat cu privire la ieșirea din Acordul AIE, Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova din 22 aprilie 2013 cu privire la declararea neconstituționalității a Decretului Președintelui Republicii Moldova privind desemnarea candidatului pentru funcția de prim-ministru. Votarea și anularea ulterioară a Legii privind sistemul mixt și majorarea pragului electoral au și vor avea un impact departe de a fi favorabil pentru dezvoltarea reformelor și apropierea Republicii Moldova de Uniunea Europeană.

Conceptiile teoretice privind definirea noțiunii „sistem politic”

Mijlocul secolului al XX-lea se caracterizează prin săvârșirea revoluției tehnico-științifice, revoluție care a cuprins practic toate sferele vieții social-economice, toate ramurile științei, inclusiv și ale ciberneticii. Pe lângă alte inovații, cibernetica a dat naștere și „teoriei generale a sistemelor”, care, la rândul ei, treptat a cuprins un șir întreg de științe, inclusiv politologia, și puțin mai târziu dreptul constituțional ca știință juridică fundamentală.

Conceptul de sistem politic ia naștere în a doua jumătate a secolului XX „sub influența teoriei generale a sistemelor, reflectând preocuparea pentru abordarea integrativă a domeniului politic” [25]. Anume sub influența teoriei generale a sistemelor politologul american David Easton utilizează, pentru prima dată, noțiunea „sistem politic” în lucrarea sa *The Political System* scrisă la 1953. Pornind de la superlativul „asigurări unității intrinsece necesară științelor politice”, politologul a propus în calitate de modalitate conceptul de „sistem politic” [14, p.83]. Acest concept a fost dezvoltat, după cum opinează politologii autohtoni [19, p.77], pentru a evita ceea ce conferă a fi ambiguitatea conceptului de stat [15].

Pe bună dreptate, așa cum menționează V.Ivanov, sintagma „sistem politic” cuprinde două categorii, și anume: „sistem”, care are un caracter general științific, și „politică”, categorie general sociologică [18, p.246].

„Sistemul” reprezintă o structură integră, ansamblu organic de elemente (componente) formând o unitate determinată, și nu un simplu conglomerat al unor sau altor elemente. Această unitate este asigurată prin prezența între elemente a legăturilor omogene, a legăturilor complexe în urma cărora modificarea unui component atrage după sine modificarea altuia sau a altor componente.

Asemenea legături sunt mediul asigurării integrității sistemului și reprezintă o formă specifică de interacțiune în cadrul căreia schimbările componentelor decurg în condițiile păstrării integrității sistemului, iar fiecare component cu metodele sale participă la exercitarea funcțiilor sociale, acestea imprimând sistemului calități noi, ireductibile părților componente [18, p.246-247].

În același timp, trebuie să menționăm că autorul nu dezvăluie categoria „politică”. Mai plauzibilă este opinia politologului M.Voiculescu, care expune ambele componente. Prin „sistem” se înțelege „un ansamblu de elemente și de relații de interacțiuni, reguli care constituie structura acestor ansambluri sau mulțimi” [23, p.181]. Politica înseamnă „activitatea umană preocupată de luarea și de implementarea unor decizii investite cu autoritatea societății pentru care sunt luate deciziile... politica sugerează o activitate sau un proces” [23, p.26-27]. În concluzie politologul menționează că „sistemul politic implică existența unor structuri sau a unor legături modelate” [23, p.27].

Într-o altă opinie din doctrina politică română „sistemul politic include instituțiile și procesele ce permit cetățenilor dintr-un stat să aplice și să modifice politicile publice” [22, p.226].

Și doctrina politică americană, precum și cea din Europa Apuseană, nu este unanimă în ceea ce privește definirea conceptului de „sistem politic”. Spre exemplu, politologul american Robert A. Dahil consideră că „sistemul politic” este un model stabil al realităților umane care include puterea, norma de conduită sau autoritatea [11, p.6]. Sau o altă opinie, conform căreia „sistemul politic” reprezintă „ansamblul de organisme care adoptă decizii politice, norme general-obligatorii, standarde de conduită a căror încălcare atrage forța represivă a statului” [1].

Politologia europeană consideră că sistemul politic formează totalitatea proceselor de decizie care privesc ansamblul unei societăți globale [20, p.34], iar într-o altă opinie, „sistemul politic” este definit ca „ansamblul structurilor politice constituite prin exprimare, prin procedee electorale democratice și periodice ale voinței suverane a națiunii, care au ca obiectiv exercitarea procesului de guvernare” [6, p.35].

În opinia unor politologi autohtoni, „sistemul politic” se identifică cu „instituțiile guvernamentale și activitatea lor” [19, p.7]. Dezvoltând subiectul, autorii menționează că termenul „sistem politic” este utilizat atât în sens îngust, cât și în sens mai larg. În sens îngust „sistemul politic” prezintă o „totalitate a interacțiunilor dintre instituțiile guvernamentale”, iar în sens larg „sistemul politic” reprezintă „ansamblul elementelor vieții politice aflate în interacțiune între ele precum și alte sisteme ce alcătuiesc societatea, rezultatul activității lor fiind adoptarea unor decizii cu caracter global” [19, p.7].

În viziunea noastră, considerăm că prima definiție este prea îngustă, lăsând în afara noțiunii partidele politice care nu fac parte din numărul instituțiilor guvernamentale, iar a doua definiție este prea largă, dat fiind că include și „alte sisteme”.

O altă problemă ridicată de autori este „determinarea diferențelor între sistemul politic și alte tipuri de sisteme” [19, p.7]. Savanții afirmă că „sistemul politic” este particularizat îndeosebi prin „specificul „ieșirilor” („outputs”): sistemul politic transformă cerințele, dorințele, aspirațiile oamenilor în decizii care primesc caracterul globalizării, vizează comunitatea în ansamblul ei, având obligativitate pentru toți membrii săi” [ibidem, p.7].

Cât ne privește, considerăm că „sistemul politic” nu poate de la sine să „transforme” cerințele, dorințele, aspirațiile oamenilor în decizii general obligatorii. Această funcție rămâne doar unor instituții, elemente ale sistemului politic, cum ar fi Parlamentul, Guvernul.

Doctrina juridică română studiază și ea „sistemul politic”. Spre exemplu, teoreticienii J. Ceterchi și M. Luburică consideră că sistemul politic reprezintă „un ansamblu de organe și organizații sociale care, într-o formă sau alta, participă la realizarea puterii și la conducerea societății” [7, p.280]. Esențial în definiția dată este faptul „participării” la realizarea puterii și la conducerea societății, deși, în viziunea noastră, societatea se conduce anume prin organele puterii de stat. Într-o altă viziune, sistemul politic este interpretat ca „organizare politică a societății”,

ca „totalitatea instituțiilor, relațiilor, metodelor și măsurilor prin care se realizează conducerea politică a societății” [10, p.70]. Mai mult ca atât, în doctrina juridică română s-a încercat o novație în acest domeniu, și anume, s-a introdus în circuitul juridic conceptul de „sistem constituțional”. Cristian Ionescu susține că prin „sistem constituțional” se subînțelege, *stricto sensu*, „ansamblul coerent și armonios structurat al instituțiilor politice și al normelor juridice prin care se obiectivează mecanismele de guvernare consfințite în Constituție, prin intermediul cărora se realizează procesul de conducere statală” [17, p.374]. În acest context, însuși autorul face precizarea de rigoare, subliniind că „definiția respectivă este dată dintr-o perspectivă exclusiv instituțională” [ibidem, p.374]. Analizând practica diferitor state, autorul utilizează în exclusivitate termenul „sistem politic” [ibidem, p.396-463], însă fără a da o definiție acestei sintagme. În viziunea noastră, sintagma „sistem constituțional” nu se raportează integral la conceptul „teoria generală a sistemelor”.

Și doctrina juridică autohtonă își oprește atenția asupra conceptului „sistem politic”. Spre exemplu, Ion Guceac, utilizând sintagma „sistem politic”, își pune ca scop de a dovedi că „sistemul politic, existând ca fenomen social organizatoric și funcțional, este reglementat de normele dreptului constituțional” [16, p.136]. Utilizarea noțiunii „sistem politic” în limbajul politico-juridic este dictată de:

„– conducerea societății se realizează prin intermediul unui sistem al unui ansamblu de organe și organisme, în centrul cărora se află statul;

statul niciodată nu a fost unica organizație a deținătorului puterii publice, împuternicită să asigure conducerea societății;

activitatea statului orientată spre conducerea societății a fost mereu completă cu activități ale diverselor organisme sociale, care împreună cu statul formează sistemul politic al societății” [16, p.136].

Autorul menționează că noțiunile „sistem politic” și „regim politic” nu sunt sinonime, deoarece „sistemul politic” indică modul de organizare și exercitare a puterii politice de către autoritățile statale în concordanță cu un set de valori și idei, programe ale partidelor politice, „regimul politic” pune în evidență metodele de exercitare a puterii folosite de instituțiile publice ale statului” [ibidem, p.137].

La rândul său, V. Ivanov consideră că „sistemul politic” este „ansamblul organizațiilor de stat, obștești, de muncă și alte colective de cetățeni ce activează în cadrul Constituției, care asigură exercitarea de către poporul Republicii Moldova a sarcinilor sale, orientate spre făurirea unei societăți democratice a statului de drept” [18, p.247]. Într-o altă viziune, „sistemul politic” este privit ca „mecanism al integrării politicii și suveranității poporului, care asigură administrarea societății și reglementarea activității sociale” [4, p.75].

Doctrinarii ruși privesc sistemul politic ca un „sistem universal de conducere a societății organizate statal, componentele căruia sunt legate prin relații politice” [21, p.488]. Acest postulat general este urmat de definiția sistemului politic care reprezintă „ansamblul organizațiilor statale, obștești și de alt gen interconexate

chemate să dezvolte organizarea independenței și activitatea politică a oamenilor în procesul realizării de către ei a puterii politice” [ibidem, p.492]. În literatura rusă se utilizează și sintagma „organizație politică a societății”, prin care se subînțelege „ansamblul instituțiilor de stat și obștești ce constituie structura instituțional-organizatorică a vieții politice” [ibidem, p.491]. Se menționează că „sistemul politic” este mai larg decât „organizarea politică a societății”.

Un aspect important îl constituie tipologia sistemelor politice. Aici vom menționa doar că în literatura de specialitate s-au constituit diferite teorii cu privire la tipologia sistemelor politice. Astfel, politologul american G. Almond evidențiază următoarele tipuri de sisteme politice: anglo-american, continental-european, preindustrial și parțial industrial, totalitar. Politologul francez I. Blondel, la rândul său, evidențiază cinci tipuri de sisteme politice: democrația liberală, autoritar-radicală sau comunistă, tradițională, populistă și autoritar-conservatoare.

Pe bună dreptate, particularitatea principală a sistemelor sociale și, implicit, a sistemului politic „constă în faptul că acestea sunt legate de activitatea conștiințioasă, volitivă a oamenilor, a diferitelor asociații și organizații ale lor” [4, p.75], „oamenii formează sistemul politic” [21, p.490]. Într-adevăr, „secole de-a rândul fiind socotit un obiect al istoriei, în prezent, în societatea democratică, pluralistă omul devine adevăratul ei subiect” [23, p.41].

Sintetizând cele menționate, considerăm că *sistemul politic este rezultatul activității umane organizate și reprezintă unitatea organelor politice și de stat ierarhic structurate care activează în conformitate cu prevederile constituționale în vederea asigurării binelui comun al poporului suveran.*

Identificarea proprietăților caracteristice „sistemului politic”

Dacă specialiștii în domeniu nu au ajuns la o definiție unanim admisă ce ține de sintagma „sistem politic”, apoi „teoria generală a sistemelor” a identificat cu certitudine un complet de proprietăți caracteristice tuturor sistemelor, cu manifestări specifice în domeniile corespunzătoare. Doctrinarii se expun și pe marginea acestui subiect. Așa, spre exemplu, Ion Guceac, printre principalele trăsături antologice ale sistemului politic, enumeră și analizează:

Sistemul politic este un subsistem al sistemului social, subliniind că „sistemul politic este atât subiect, cât și obiect al conducerii”.

Sistemul politic, ca orice alt sistem, reprezintă o unitate integrală.

Sistemul politic reprezintă o structură organizatorică unitară.

Sistemul politic este structurat pe anumite nivele de organizare.

Sistemul politic se află într-o stare de evoluție continuă.

Sistemul politic îndeplinește funcții specifice, cum ar fi:

- direcționarea dezvoltării sociale prin decizii ce privesc totalitatea vieții sociale;
- asigurarea stabilității și integrității societății prin contracararea proceselor

de dezintegrare și haos social;

- realizarea adaptării la schimbările ce se produc atât în interiorul, cât și în mediul extern al unei societăți, prin înnoirea structurilor, crearea de noi roluri politice sau modificarea conținutului celor vechi;
- adoptarea deciziilor politice și a normelor general obligatorii și asigurarea respectării lor, inclusiv prin aplicarea forței de constrângere [16, p.140].

Asupra funcțiilor sistemului politic se oprește și V. Ivanov, menționând, printre altele, că ele contribuie la:

- determinarea scopurilor și sarcinilor societății, elaborarea programului de activitate în conformitate cu interesele poporului;
- mobilizarea societății pentru realizarea scopurilor, trasate de elementele de conducere a sistemului politic;
- integrarea elementelor societății în jurul scopurilor și sarcinilor social-politice;
- distribuirea valorilor societății în corespundere cu interesele structurilor sociale pentru păstrarea sistemului dat, proprietății și puterii [18, p.248].

Autorul consideră că principala particularitate a sistemului politic constă în aceea că el este legat de voința și activitatea conștientă a oamenilor, iar esența lui fundamentală constă în caracteristica lui ca „mecanism integratoriu al exprimării politicii și puterii poporului, asigurării conducerii societății și reglementării activităților sociale” [18, p.247].

Politologii autohtoni susțin că sistemului politic îi sunt proprii caracteristicile inerente oricărui sistem, acestea manifestându-se într-un mod specific:

- este un sistem de elemente („părți”) aflate în interacțiune, care în raport cu „întregul” se manifestă ele însele ca sisteme (autorii nu identifică, dar definesc care sunt aceste „elemente”);
- între ele *subsistemele* stabilesc raporturi ierarhice, care determină o stratificare pe *niveluri* (supranațional, național, subnațional);
- are o *structură* proprie, ce implică atât ramurile (instituțiile) guvernării (legislativă, executivă, judecătorească) (instituțiile sunt Parlamentul, Șeful de stat, Guvernul, Curtea Supremă de Justiție, Curțile de Apel, Instanțele de fond, inclusiv cea militară și nu legislativă, executivă, judecătorească – acestea fiind ramurile puterii, funcțiile statului), cât și partidele politice, grupurile de interes, grupurile de presiune, mass-media, raporturile dintre guvernare și opoziție; fiecare dintre aceste elemente are *funcții* caracteristice care definesc mecanismele de *autoreglementare* (s.n.) a sistemului, dar contribuie și la funcționarea celorlalte sisteme (teoria generală a sistemelor identifică „autoreglare” și nu „autoreglementare”);
- interacțiunile dintre elementele ce alcătuiesc sistemul politic național determină forme diferite de integralitate, adică diverse *forme de guvernământ și de regimuri politice*;

- este un sistem deschis, aflat în permanentă devenire, în interacționare cu mediul (cu alte sisteme, cu elementele nonpolitice ale societății civile), cu precizarea că această caracteristică se manifestă în volum diferit, în unele cazuri (cum este cel al regimurilor totalitare) fiind chiar pregnantă tendința nu spre închidere, ci spre deschidere [19, p.8].

Pornind de la trăsăturile generale ale sistemelor elaborate la „teoria generală a sistemelor”, ne propunem a identifica proprietățile sistemului politic și modalitățile de manifestare a lor. Vom menționa în acest context că sistemul politic, ca de altfel orice sistem, are proprietăți, trăsături, dar nu principii, ultimele fiind caracteristice regimului politic.

Așadar, în viziunea noastră, proprietățile sistemului politic sunt următoarele:

Sistemul politic este o totalitate, un ansamblu de organe politice și de stat constituite din cetățenii statului. Această realitate implică concluzia potrivit căreia elementul de bază al sistemului politic este cetățeanul, deținătorul tuturor drepturilor, libertăților și obligațiilor fundamentale, este măsura lui inerentă, care determină schema acestuia. Anume cetățeanul constituie elementul ansamblului organizat, care este sistemul politic.

În celebra sa lucrare *Politica*, Aristotel menționa: „Trebuie să desfacem compusul pînă la cele care nu mai sunt compuse, căci ele sunt cele mai mici părți ale întregului” [2, p.33-35]. Și în cazul nostru, ca și în cazul lui Aristotel, „această cea mai mică parte „a întregului” este tocmai omul, cetățeanul. Aristotel consideră că „comunitatea naturală constituită în vederea „vieții” cotidiene este familia” [2, p.35], iar „comunitatea primară a mai multor familii realizată dintr-o necesitate care nu este efemeră este satul”, comunitatea deplină... formată din mai multe sate, este cetatea care „este naturală și că omul este în mod natural un viețuitor politic” [2, p.37]. Tot din gruparea oamenilor apar și alte elemente ale sistemului politic, cum ar fi partidele politice, mișcările social-politice, corpul electoral, Parlamentul, Guvernul.

Sistemul politic este un sistem deschis. El este o categorie dinamică prin excelență, aflându-se într-un proces de permanentă devenire, nu numai ca reflectare a transformărilor calitative intervenite în ansamblul relațiilor sociale, dar și ca factor dinamizator în dezvoltarea acestor relații. Sistemul politic se caracterizează prin prezența unor legături specifice ce se stabilesc între întreg și elementele sale (într-un cuvânt – instituțiile). Structura sistemului politic apare ca totalitate complexă și unitară de interacțiune între elementele lui, dar și între acestea și întreg – sistemul politic. Exemplu: cetățeanul își realizează dreptul exclusiv politic de vot pentru alegerea deputaților înaintați de către partidele politice, ceea ce duce la alegerea de către corpul electoral a Parlamentului. După validarea mandatului de deputat, Parlamentul trece la formarea organelor puterii de stat: Șeful statului, investirea Guvernului.

Sistemul politic nu este rezultatul împărțirii lui în elementele sale componente, precum nu este nici suma elementelor sale. Prin urmare, interrelațiile din-

tre elementele componente ale sistemului politici, precum și interrelațiile dintre acest element și sistem, ca întreg, nu pot și nu trebuie înțelese doar ca o simplă configurație ca simplă alcătuire a elementelor în sistem, ci ca o totalitate, ca fenomen complex cu proprietăți noi, ireductibile la proprietățile părților componente. Spre exemplu, interrelațiile dintre instituțiile Parlament și Șeful statului dau naștere categoriei „formă de guvernământ”, iar interrelațiile dintre instituțiile: Parlament, Șeful statului și Guvern dau naștere instituției „regim politic: parlamentar; prezidențial; semiprezidențial”. Interrelațiile ce definesc modalitatea de „construire” a sistemului politic desemnează totalitatea caracteristicilor și a „legilor” proprii sistemului politic, caracterizând comportarea lui ca întreg.

Sistemul politic se distinge de mediul său ambiant: el se distinge de toate celelalte instituții și fenomene ale suprastructurii. Principala caracteristică și în același timp principalul criteriu de destructibilitate a sistemului politic rezidă în faptul că elementul de bază este cetățeanul, făuritor al relațiilor sociale, și care acționează în strictă conformitate cu prevederile Constituției - sursa normativă supremă pentru sistemul politic.

În interiorul sistemului politic există o ordine ierarhică a elementelor sale. Arhitectura sistemului politic este determinată de funcțiile ce le revin elementelor. Astfel, numai statul deține cele mai importante funcții care îl deosebește de toate celelalte instituții și fenomene politice. Acestea sunt: funcția legislativă, funcția executivă și funcția jurisdicțională.

Sistemul politic are funcții caracteristice care îi dezvăluie esența. Aceste funcții nu apar numai din existența sistemului elementelor sale, dar și din necesitățile ce apar din însăși funcționarea sistemului politic și al elementelor sale. În viziunea noastră, funcțiile sistemului politic în raport cu elementele sale sunt: asigurarea unității elementelor sale; dinamizarea acestora, corespunzător unităților social-economice, politice și morale din societate, astfel încât sistemul politic să fie un factor de impulsionare a lor.

Sistemul politic, privit ca ansamblu al organelor politice și statale, este organizabil. Însă, neavând mecanism propriu de autoreglare, sistemul politic nu se poate autoorganiza. El este reglat din afara sa, prin activitatea politică a cetățenilor, precum și prin activitatea normativă desfășurată de către organele statului.

În mod succint vom enumera funcțiile principale ale sistemului politic. „Sub aspect conceptual și operațional este important de avut în vedere ca funcțiile sistemului politic să se realizeze pe două direcții principale:

- organizarea, coordonarea și reglarea raporturilor din cadrul sistemului ca atare;
- organizarea, mobilizarea și conducerea societății” [26].

În viziunea noastră, sistemele create prin munca conștientă a oamenilor sunt organizabile, dar nu au mecanism de autoreglare, din acest motiv ele sunt reglate din exterior, prin activitatea umană. Toate celelalte sisteme create de natură au mecanism de autoreglare, autoadaptare, dar, în același timp, ele pot fi și reglate din exterior, prin activitatea umană (încrucișare, selecție etc.).

Elementele constitutive ale sistemului politic

Și acest subiect este tratat diferit de către doctrinari. Într-o viziune politologică, următoarele ar fi elementele sistemului politic: „Statul – instituție politică fundamentală a sistemului politic, Partidele politice; Puterea legislativă” [23, p.76].

Politologii autohtoni dau următoarea clasificare a elementelor sistemului politic: „a) instituțiile legislative (Parlamentul); b) instituțiile executive (Șeful statului și Guvernul); c) instituțiile judecătorești” [19, p.17-20].

Doctrina juridică are și ea propria viziune la acest subiect. Într-o viziune, următoarele ar fi elementele sistemului politic: „a) statul; b) organizațiile nonguvernamentale; c) partidele și organizațiile social politice” [4, p.76-82]. Într-o altă opinie, structura sistemului politic ar fi statul, cu toate instituțiile sale de putere și administrare; partidele politice; sindicatele; organizațiile obștești de toate tipurile [18, p.247]. Într-o a treia opinie, în calitate de elemente ale sistemului politic sunt: „statul; partidele politice; asociațiile obștești ca elemente tradiționale, și suplimentar: armata; poliția; mijloacele de informare în masă și cultele religioase” [16, p.141]. Doctrinarul român Cristian Ionescu consideră că elementele „sistemului constituțional sunt tocmai organismele de suveranitate națională, adică Parlamentul, Șeful statului (președinte sau monarh) și Guvernul”.

Evident, un rol important în constituirea și funcționarea sistemului ca atare îl au instituțiile judecătorești, și într-o anumită privință, organul însărcinat cu controlul constituționalității legilor [17, p.374], însă atunci când analizează practica diferitor state, abandonează categoria „sistem constituțional” și utilizarea sintagmei „sistem politic”, iar în calitate de elemente include și studiază „constituționalismul; sistemul de partide; organizarea Parlamentului; Șeful statului; Guvernul; Curtea (Consiliul) Constituțional” [17, p.396-451].

Doctrina rusă pornește de la faptul că trăsătura specifică a elementelor sistemului politic este „... legătura directă cu politica”, iar ca elemente sunt recunoscute: „statul; partidele politice; organizațiile obștești” [21, p.490].

După această sumară expunere a tendinței doctrinare în problema identificării elementelor sistemului politic vom expune viziunea pe subiectul dat și vom porni de la ideile prof. T. Drăganu, potrivit căruia, pentru a ajunge la o rezolvare cu adevărat științifică a problemei, identificării clasificării elementelor sistemului politic, este necesar, pe de o parte „... să se procedeze prin aplicarea unui criteriu care să fie în același timp unitar și substanțial ...”, iar pe de altă parte, „clasificarea fenomenelor în cadrul unor trăsături de ansamblu trebuie să se întemeieze pe luarea în considerare a unor aspecte fundamentale ale acestora, întrucât numai astfel se va putea ajunge la cunoașterea esenței înseși a materiei studiate” [13, p.157].

Așadar, în cazul elucidării elementelor sistemului politic este nevoie de a identifica două componente, și anume: 1) criteriul unic și substanțial și 2) aspectul fundamental al fenomenului. Unitatea și intercorelația acestor două componente ne asigură rezolvarea cu adevărat științifică a sarcinii propuse.

Cât ține de primul component, considerăm că acesta ar fi „elementul con-

stitutiv primar” al structurilor politice ce derivă din activitatea lui, iar al doilea – activitatea politică a acestui element, activitate ce se încununează cu exercitarea puterii de stat. De aici următoarele ar fi clasificările sistemului politic.

A. Cetățeanul

În paragraful precedent am stabilit că elementul de bază, structura imanentă a sistemului politic este omul. Și aceasta deoarece „nefiind un simplu *homo faber* (ființă producătoare, ci un *homo sapiens* (ființă cugetătoare), omul își gândește viitorul și își definește existența în funcție de un proiect. Ca participant la relațiile sociale el este făuritor de istorie și poartă din plin răspunderea pentru actele sale” [5, p.8]. Însă ca participant și producător al relațiilor sociale cu caracter politic omul „îmbracă” calitatea de cetățean, calitate ce se exprimă prin legătura lui „politico-juridică permanentă nelimitată în timp și spațiu” dintre el și Republica Moldova (în cazul nostru devenind prin aceasta plenipotențialul drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale și garantarea lor constituțională. În calitate de cetățean, omul dispune de următoarele drepturi exclusiv politice: 1) Dreptul de vot și dreptul de a fi ales (art. 38); 2) Dreptul la administrare (art.39); 3) Libertatea partidelor și a altor organizații social-politice (art. 47) [9].

Trecând la analiza instituțiilor politice, în sens larg vorbind, de „organizație umană întemeiată pe un număr de reguli de drept, organizație în cadrul căreia se desfășoară activități în vederea îndeplinirii unor scopuri” [13, p.113] sociale determinate, în cazul nostru – activității politice, factor de distinctibilitate devin funcțiile pe care le îndeplinește o instituție sau alta. Instituțiile politice merită un studiu aparte, iar în articolul de față noi ne propunem doar a le identifica ca elemente ale sistemului politic, specificându-le funcțiile fără a le dezvălui.

B. Partidele politice

În urma asocierii libere a cetățenilor în baza statutelor și a programelor iau naștere partidele politice, ele constituind prima instituție cu caracter politic și următor element colectiv al sistemului politic. Partidele politice constituie, prin definiție, „forțe sau grupuri organizate în scopul apărării și promovării intereselor comune unuia sau unor categorii sociale de cetățeni, cu mijloacele autorității publice statale” [23, p.109]. Această calitate partidele o primesc datorită funcțiilor ce le revin în domeniul politic.

Potrivit alin.(1) art.41 din Constituție, partidele politice „... contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor și în condițiile legii participă la alegeri”.

Deci, constituțional, partidele politice sunt investite cu două funcții: ideologică și participativă.

Funcția ideologică constă în contribuția din partea partidelor la definitivarea și la libera exprimare a voinței politice a cetățenilor. Această funcție se manifestă mai intens în perioada campaniilor electorale, în cadrul cărora se materializează cea de-a doua funcție - participativă.

Potrivit art.41 alin.(2) din Codul Electoral, dreptul de a desemna candidați pentru alegeri îl au:

„a) partidele și alte organizații social-politice...;

b) blocurile electorale, formate pe baza deciziilor adoptate conform statutelor (regulamentelor) partidelor și altor organizații social-politice ce le-au constituit...” [8].

Următorul grup de instituții politice, în *stricto sensu*, vor fi acelea care „participă nemijlocit la exercitarea propriu-zisă a puterii politice” [17, p.35]. Aici vom include Parlamentul; Șeful statului; Guvernul și Curtea Constituțională, enumerarea ce corespunde logicii „ierarhiei”.

C. Parlamentul

Prima instituție este Parlamentul, dat fiind că, potrivit art. 61 alin.(1) din Constituție el este ales de către cetățeni în baza votului universal, egal, direct, secret și liber exprimat. În urma acestui fapt, Parlamentul este înzestrat cu următoarele funcții: 1) reprezentativă; 2) legislativă (ambele în art. 60 alin.(1) din Constituție); 3) formarea organelor de stat (alegerea Președintelui Republicii Moldova (art. 78 alin.(1) din Constituție); Investirea Guvernului (art. 98 din Constituție); numește doi judecători la Curtea Constituțională.

Următoarele două instituții politice țin de puterea executivă, dat fiind că în Republica Moldova ea este bicefală, și anume: Șeful statului și Guvernul.

D. Șeful statului

Potrivit art. 77 din Constituție, Președintele Republicii în calitate de șef de stat reprezintă statul și este garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării. Din aceste prevederi constituționale rezultă cu certitudine două funcții ale Președintelui Republicii Moldova: a) funcția reprezentativă și b) funcția de garant. Însă la o analiză a textului constituțional rezultă și o a treia funcție: funcția de mediere [3, p.14-15]. Potrivit art. 85 alin.(1) din Constituție, „... Președintele Republicii Moldova, *după consultarea fracțiunilor parlamentare* (s.n.), poate să dizolve Parlamentul”, iar potrivit art. 98 alin.(1) din Constituție, „după consultarea fracțiunilor parlamentare, Președintele Republicii Moldova desemnează un candidat pentru funcția de Prim-ministru”.

E. Guvernul

Pivotul principal al puterii executive este Guvernul, care, potrivit prevederilor art. 96 alin. (81) din Constituție, este singurul care „... asigură realizarea politici interne și externe a statului și exercită conducerea generală a administrației publice”. Guvernul, în conformitate cu prevederile art. 136 alin.(2) din Constituție, numește doi judecători la Curtea Constituțională a Republicii Moldova.

F. Curtea Constituțională

Indiscutabil, întreg sistemul politic, alături de alte fenomene statale, își găsește așezământul juridic în Constituție, legea fundamentală a națiunii. În esența ei, Constituția este înzestrată cu supremație juridică față de toate actele normative ale statului.

Această supremație este garantată de către Curtea Constituțională, ca unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova și independență în

activitatea ei de orice altă autoritate publică. Supunându-se numai Constituției, Curtea Constituțională își realizează funcțiile strict determinate de textul Constituției. Printre acestea, conform art. 134 alin.(3), fiind garantarea supremației Constituției a realizării principiului separării puterii de stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească.

Întru realizarea respectivelor funcții, Curtea Constituțională este investită, conform art. 135 din Constituție, cu atribuții concrete, printre care: a) exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii Moldova, a hotărârilor și ordonanțelor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte; b) confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova; c) constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova sau interimatul funcției de Președinte, precum și imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile; d) hotărăște asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid.

Așadar, fiind o instituție strict de jurisdicție constituțională și nu politică, Curtea Constituțională, prin funcțiile și atribuțiile sale, ține sub supraveghere permanentă întreg sistemul politic în conformitate cu prevederile constituționale. Din aceste considerente, am inclus Curtea Constituțională în șirul elementelor sistemului politic al Republicii Moldova.

C. Statul

Într-o accepție din știința politică, statul este privit ca o „... comunitate juridică, adică ansamblul (acelorași) indivizi supuși aceleiași legislații, aceleiași autorități politice”. Iar în noțiunea de stat se include „... Guvernul și ansamblul structurilor prin care acesta își manifestă autoritatea” [23, p.90]. Pe când într-o accepție juridică statul este privit ca o „instituție de instituții”, constituit într-un ansamblu unic și organic articulat prin legături specifice existente între aceste elemente și „întregul” „stat” [12, p.131].

Statul ca element al sistemului politic este reglator al raporturilor sociale, în primul rând, ca exponent al puterii de creație juridică, iar raporturile politice formate în „procesul funcționării sistemului politic prezintă raporturi corelate cu funcționarea puterii politice în societate, a căror expresie accentuată o constituie puterea de stat. Ea se exercită prin intermediul mai multor instituții politice, reglementate, în mare măsură, prin dreptul constituțional, principalul dintre ele fiind statul, a cărui putere se extinde legitim în întreaga societate” [4, p.76].

În concluzie: dubla ipostază a „statului” în sistemul politic și este element al sistemului politic și factor structurant al întregului sistem politic. Astfel, statul este în vârful ierarhiei elementelor sistemului politic, structurându-i întreaga arhitectură.

Nu putem să nu fim de acord cu următoarea afirmație a autorilor lucrării *Cum funcționează democrația. Tradițiile civice ale Italiei moderne*: „Ritmurile schim-

bărilor instituționale sunt lente. Adesea sunt necesare mai multe generații pentru ca efectele specifice unei instituții create la un moment dat asupra culturii și comportamentului să devină inteligibile” [27]. Vom menționa că problema evoluției sistemului politic din Republica Moldova a fost analizată de către profesorul cercetător Victor Juc în articolul „Viața politică în Republica Moldova” [28].

Așadar, conceptul „sistem politic” este operațional din punct de vedere politico-juridic și justificat sub aspect științific, încărcătura pe care o comportă este mai extinsă comparativ cu „regimul politic”. Elementele sistemului politic se disting prin diversitate și grad diferit de impact asupra societății în ansamblu și cetățeanului în parte. Unul dintre elementele de bază este partidul politic, care îi imprimă dinamism și funcționalitate prin actualitatea în forul legislativ suprem, dar și în cadrul altor autorități de putere. Sistemul politic din Republica Moldova se caracterizează prin lipsa unui contur bine determinat, fundamentat și edificat, criza politică din prima jumătate a anului 2013 fiind exemplul elocvent de instabilitate a funcționalității.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Abcarian Gilbert, Mozannat George S. Contemporary Political Systems. An Instruction to Government, New York. Charles, 1995.
2. Aristotel. Politica. București: Editura IRI, 2005. 522 p.
3. Arseni A. Șeful de stat – garanții de realizare a mandatului: concept teoretico-practic. În: Revista Națională de Drept, 2007, nr.3(96), p.14-15.
4. Arseni A. Ivanov V. Suholitco L. Dreptul constituțional comparat. Chișinău: CE USM, 2003. 295 p.
5. Arseni A. Suholitco L. O nouă viziune și reglementare europeană. Chișinău: Litera, 2002, p.8.
6. Badia J.F. Regimes politicos actuales. Madrid: Tecnos. 1995.
7. Ceterchi I., Luburică M. Teoria generală a statului și dreptului. București: 1983. 420 p.
8. Codul Electoral nr.1381-XIII din 21 noiembrie 1997. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova din 18 decembrie 1997, nr. 81, art. 667.
9. Constituția Republicii Moldova. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 1 august 1994.
10. Daghe V. Apostu I. Elemente de drept public și privat. București: Național, 1998.
11. Dahil Robert A. Modern Political Analysis. New Jersey: England Cliffs, 1963.
12. Deleanu I. Drept constituțional și instituții politice. București: Europa Nova, 1996, vol.1. 480 p.
13. Drăganu T. Drept constituțional și instituții politice. Tratat elementar. Cluj-Napoca: Lumina LEX, 2000, vol.1. 430 p.
14. Easton David. „The Political system: Au Juquiry into the state of Political Science. Second Edition, New York, Alfred A. Knopt, 1971. 250 p.
15. Easton David. The Political system Besicded by the State. Political Theory, vol.9, nr.3 (august), 1981.
16. Guceac Ion. Curs elementar de drept constituțional. Chișinău, 2004. Vol.2, 494.
17. Ionescu Cristian. Tratat de drept constituțional contemporan. București: All BECK, 2003.
18. Ivanov V.M. Конституционное право Республики Молдова. Chișinău, 2000.
19. Juc Victor, Josanu Yuri, Rusandu Ion. Sisteme politice tranzitorii din Europa de Sud-Est. Chișinău, 2008. 202 p.

20. Lapiere William Jean. L'analyse des system politiques. Paris: PUF, 1973. 420 p.
21. Марченко М.Н. Общая теория государства и права. Москва: Наука, 2010, т.1. 556 p.
22. Tomaş Sergiu. Dicţionar politic. Bucureşti: Şansa, 1996. 380 p.
23. Voiculescu Marian. Politologie. Bucureşti: Editura Victor, 1998. 211 p.
24. Anikin Vladimir, Solomon Constantin. Republica Moldova: alegerile, puterea, societatea civilă. Chişinău: Tipografia Sirius SRL, 2011, p.6.
25. Mihuţ Liliana. Dilemele ştiinţei politice. Incursiune în studiul conceptelor. Bucureşti: Editura Enciclopedică, 1995, p.71.
26. Puterea politică şi coeziunea socială în Republica Moldova din perspectiva integrării europene. Chişinău: Print-Caro SRL, 2010, p.34.
27. Robert D. Putnam în colaborare cu Robert Leonardi şi Rafaella J. Nanetti. Tradiţiile civice ale Italiei moderne. Iaşi: Polirom, 2001, p.74.
28. Juc Victor. Viaţa politică în Republica Moldova. În: Destin Românesc, 2001, nr.4. p.26-46.